Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Tidsbarometeret Jonas Lie

110204

Årets namn i bokhausten er Jonas Lie, seier Eystein Eggen.

LARS AARØNÆS

Hanna Kvanmo, Lars Oftedahl eller Arve Johnsen. Men den hata politimeis' Lie i Nasjonal Samling (NS). Alia: lomkrigstidas populærforfattar Max Mauser.

Historikar og skribent Eystein Eggen står saman med meg framfor nytt-hylla i Tanums bokhandel i Oslo. Eggen peikar høgt og lågt. Der. Og der og der. Krigsbøker. Memoarar. Minne frå folk som var m ' Dikting frå folk som ikkje var det. ye bøker har funne vegen til hylla ı naust. Sjeldan har det vore så mange. Ein professor i Bergen har rekna ut at det til no er kome ut over 1000 norske bind som minnest åra 1940-45 — det vil seie eit snitt på 22 i året. Framleis tek vinnarane si heroiske historie og liding mest plass. Men no med innsmett av bøker som ber om balanse. Guri Hjeltnes (*«Avisoppgjøret»*, Aschehoug) pirkar i fleire fedrelandskjære norske aviser anno 1990. Under krigen tente dei seg rike på det norske naziregimet. Aftenposten var ein av dei. Dei møtte fredsvåren med solide pluss i rekneskapen. Boka står saman med Randi Bratteli si. Ho har skrive om barna som blei fødde under krigen. På rett og gal side.

Eystein Eggen er ikkje tyskarbarn. Han er noko endå verre. Han blei fødd av norske foreldre på Gimle, Bygdøy, i 1944.

— Berre ein mann har fått to biografiar: Jonas Lie.

Eggen plukkar fram.

Sve' Rødders *«Min ære er troskap»* på A: oug. Willy Dahls *«Max Mauser — men Jonas Lie. En studie i dikt og liv»*. Kjell Fjørtofts *«Ulvetiden»* på Gyldendal. Med fyldige sitat frå Lie.

— La oss seie at det er blitt to og ei halv bok på Lie i haust. Ingen slår den!

Gimle var Quislings hovudkvarter. Eyste' 'ggen fekk nederlaget i voggegåve. n, soldat på norsk side i Narvik- kampane. Gjekk sidan over i tysk teneste — likt Lie. Han blei tilsett som redaktør i *SS Leitheft* — organet for militærdivisjon Viking. Mora var av gammal lensmannsslekt frå Sør-Trøndelag. Ho arbeidde i NS sitt kvinnesekretariat saman med Olga Bjoner, ho som mange år før hadde bygd opp det norske Bondekvinnelaget. Eggen fortel at hans oppvekst ofte kjendest «som å drukne i rådhusfontenen i Oslo 17. mai».

— Det var ille nok å vere barn i Tyskland, som soner og døtrer av taparane. Men der var alle det, og dei tør meir og meir å snakke og skrive om lagnaden sin. I Noreg fanst begge delar. Førebels er eg ein av dei få frå mi side som har tort å stå fram med namn.

Ingen kan velje sine eigne foreldre. Eggens far trekte seg inn i seg sjølv og ut av verda med alkoholen til hjelp. Mora gjekk mentalt overende. Guten måtte tidleg ta på seg skulda for noko han aldri hadde sett.

Han seier det han fekk vite av tidlegare Dag og Tid-redaktør Asgeir Olden var talande. I Olden si bok *«Fødd skuldig»*(Samlaget 1989) stod berre eit av dei intervjua »NS-barna» fram under fullt namn. Men mange i hennar situasjon kontakta forfattaren etterpå. Derimot var det ingen som ringde eller skreiv til ho som hadde tort å la namnet stå på trykk. Fråværet av horisontal kontakt mellom krigsbarna frå den «gale sida» er totalt. Kvar ber si eiga bør åleine.

Samstundes med dette ramlar samlinga av Tyskland over oss alle. Eggen kjenner seg fullstendig døgnvill. I presse og bøker byrjar mange brått å «forstå». Bakom syng D-marken, Europas mektigaste valuta.

— Historia gjentek seg. Noreg har alltid følgd naboen med den sterkaste valutaen. Pund, dollar. I dag mark.

Kvar kjem Jonas Lie/Max Mauser inn i dette bildet? Opp av sin svarte koffert hentar Eystein Eggen fram ein fotokopi frå Magne Skodvins bokverk av 1947, *«Norges krig»*. Skodvin fortel om ein Lie som «kunne være grusom på den kalde *matter-of-fact*-måten som er mere umenneskelig enn noe annet. Somme tider rørtes også skumlere krefter i ham. Da kunne han nyte andre menneskers lidelse. Den som en gang skal tegne hans karakter, må også ta psykiatrien til hjelp».

— I år er det altså laga to Lie-biografiar. Eg har lese begge, og eg synest Jonas Lie kjem svært heldig frå det. Han verkar som ein kjekk og reinhårig gut i desse bøkene. Lie er eit barometer på ei haldningsendring.

Eggen utdjupar: — Det sameinte Tyskland er blitt eit folk på 80 millionar. Dei krev si eiga historie tilbake. Også Hitler-tida. Som ringar i vatn spreier behovet seg for meir nyanserte framstillingar av Tyskland, krigen og dei involverte på alle frontar.

Dette århundrets Tyskland var meir enn nazismen. Eggen spår at norsk TV innan åtte år vil lage ein romantisk reportasje om Noregsvenen framfor alle, den stortyske imperietenkjaren keisar Vilhelm den andre (1859-1941). Vilhelm var det utanlandske statsoverhovud som har gjort mest stas på vestlandsfjordane. Eggen reviderer påstanden: Det tek kanskje berre åtte månader før keisaren dukkar opp på skjermen.

Om nokre år dukkar ei bok med Eystein Eggens krigs- og fredsversjon opp. Iovar han. Sist han stod på portrettplass i Dag og Tid, var for 13 år sidan. Han forsvarte då tidlegare medlemer av Nasjonal Samling og hevda at dei eigentleg ikkje var nazistar, men bygdenorske folk som blei førte bak lyset av tysk ættekjensleprpaganda og odelsbonderomantikk. Han sa at bøndene hadde sympati for Tyskland fordi jordbruksinteressene i landet stod så sterkt. Og at rasismen som voks fram i Tyskland før krigsutbrotet, var borgarskapet sitt verk. Sterk kost.

Sitat frå intervjuet, slik det blei ført i pennen av Kjetil Tandstad:

NS var i denne tida (30-åra) eit uttrykk for den typiske europeiske fascismen, som var storborgarane som rusta seg mot arbeidarane. Eit godt døme er ein mann som Johan B. Hjort, ein r... fascistisk ideolog som mellom anna ... le fjerne Quisling fordi han ikkje ... nazistisk nok. Han tilhøyrde dei krin... som trena opp kvite gardar for å s... mot streikande arbeidarar. Men un... krigen følgde han resten av borgar... pet og kom ut på rett side. Kvar vart ... av alle desse som i tredveåra førebu... privat krig mot arbeidarane? Dei ... redda av di dei var engelskvenlege, dermed greidde dei seg. Medan ma... norske bønder og bygdefolk som e... 1940 og etter å ha kjempa mot tyska... ne hadde blitt med i NS fordi dei me... at denne organisasjonen ville ta vare ... dei tradisjonane dei trudde på, ... hardt straffa etter krigen. Ein ting e... tape ein krig på grunn av roman... gammalmannskjærleik til den tyske k... saren. Ein annan ting er å bli tillagt ... slags skumle motiv som var rikare ... ret på den andre sida. Denne situa... nen, der dei som stod for dei mest ... sjonale tradisjonane brått fann se... selskap med okkupantane, hadde ... øydeleggjande verknad på heile no... doms- og bonderørsla. (...) Det vi s... i vår offisielle historieskriving, er ... tradisjon som er knytt til handelsinte... ser aldri kan bli fascistisk. Det er so... seie at berre ein held seg vest for ... land så er ein garantert demokra... (DT 22. mars 1977).

— Eg vil seie nett det same i dag, ... er Eystein Eggen.

- Som tidlegare tillitsvald i Nor... Mållag og Senterpartiet har eg samst... des sett korleis etterkrigstida har på ... oss eit underleg forhold til vår eiga ... sjonalkjensle. Tusen år gamle ting ... mistenkeleggjorde etter krigen. På ... talet foreslo Arbeidarpartiets kultur... gram å opprette bygdetun. Det lille ... det åleine var så ille at partiet blei s... da for å ville ha «bygdefascisme»! S... terpartiet tør knapt leggje ordet «na... nal» på tunga, men druknar seg i su... dietull og eigne næringsinteresse... 1980 var det typisk at den norske st... feira 75-års jubileet sitt på ein svært ... le måte.

— Så er det kanskje ingen grob... for norsk nasjonalisme?

— I så fall er det like greitt å le... ned heile butikken, og seie at å... krigsbokhaust er ein del av tilpassi... til den indre marknaden. Ved invasjo... i 1940 trong Tyskland 8000 mann ... mot 120 000 norske soldatar. I dag tr... dei vel 80. Den norske krona blei k... til D-marken i haust. For første gong ... eg høyrt at utanlandstoga på ... Sentralstasjon blir ropte opp også ... tysk, og tyskarane nyttar no Noreg ... villmarksreservat — med Derrick ... den fremste turisten. Vil vi ikkje ve... jenne oss vår eigenart i denne situa... nen, får vi gjere som i Hansatida: ... overtatt.

Eller for å la Eggen 1977 snakke ... Eggen 1990 om den naudsynte, nasjo... le sjåvinismen i Noreg: *Vi har ein im... grantkultur her i landet som er ... statsberande kultur, meir eller min... Opphavet til denne kulturen er agen... for utanlandsk kapital som ville slå ... opp her i landet. Det farlege er at ... hamnar i idear om at ein har ein e... som har rett til å styre over folk, og ... ein får den oppfatninga at landet er ... skodeplass for eigne interesser. Vi ... lære å definere vår eigen nasjonale ... disjon. Det gjeld alle.*

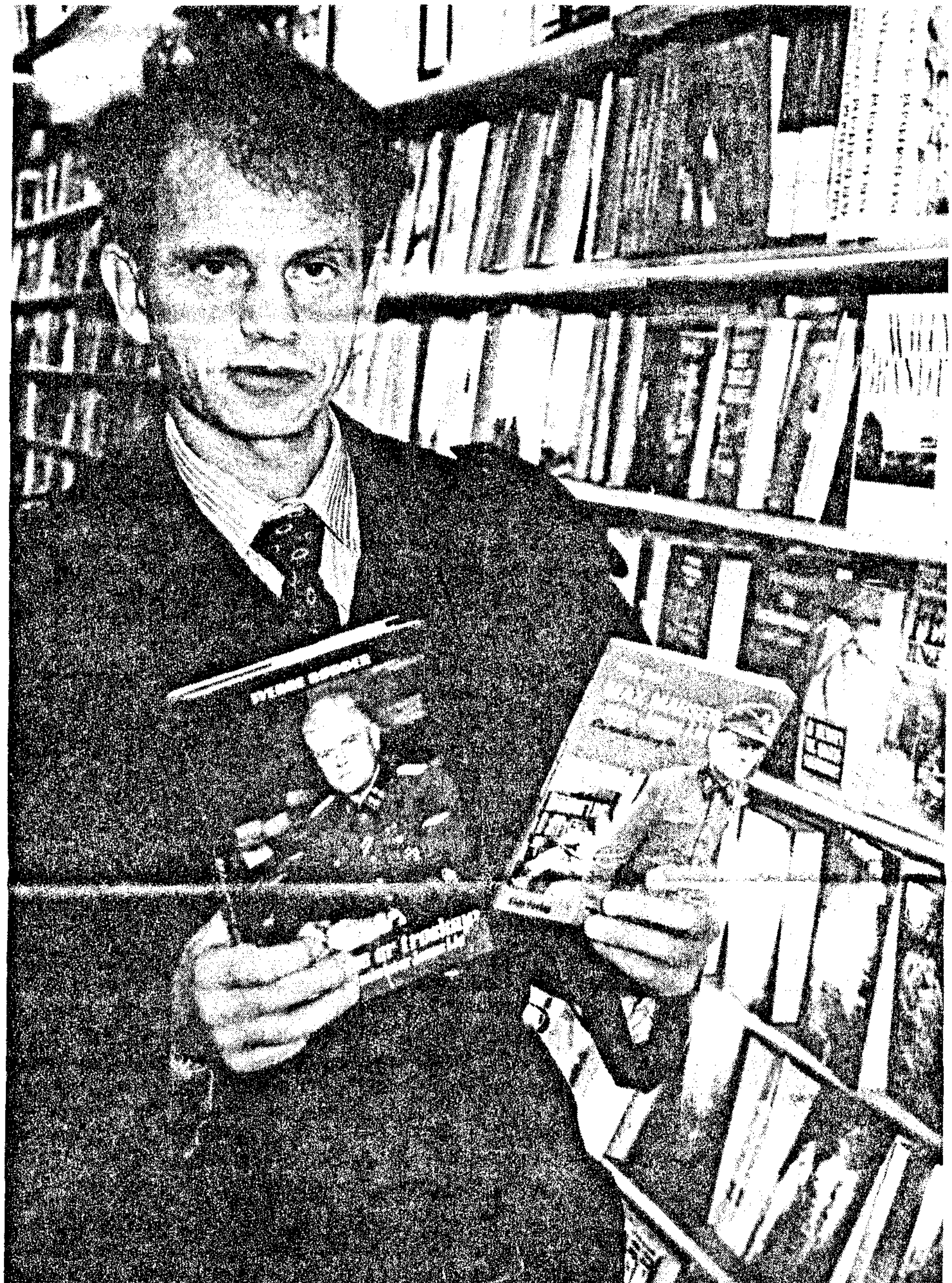

FORSTÅ: *Forståing avløyser fordømming i bøkene om Noreg og den andre verdskrigen. Og bokflaumen aukar. I år har NS- politimeisteren Jonas Lie fått to og ei halvt av dei over 40 nye binda om krigen, seier Eystein Eggen — som er kritisk til valutastyrte norske «forståingstendensar» andsynes det nye Tyskland. (Foto Lars Aarønæs).*